

Tolkning av lisensforsikringsavtaler

*Spørsmålet er hva som ligger i varighetsvilkår i
lisensforsikring for sjøansatte*

Kandidatnummer:47

Antall ord:11599

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

01.06.2017

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	4
1.1	Presentasjon av tema og problemstilling.....	4
2	Avklaring og avgrensing av oppgaven.....	6
3	Sentrale rettslige hensyn.....	7
4	Forholdet mellom trygderett, menerstatning, erstatning for tapt inntekt og lisensforsikringsavtaler.....	8
5	Lisensforsikring for sjøansatte	10
6	Formålet med lisensforsikringsavtaler	13
7	Rettsområder som tar i bruk varighetsvilkår	15
7.1	Folketrygdloven.....	15
7.2	Menerstatning	17
7.3	Erstatning for tapt inntekt.....	18
7.4	Drøftelse av foreliggende bakgrunnsrett sin betydning for tolkning av varighetsvilkår i lisensforsikring for sjøansatte	19
8	Andre lisensforsikringsavtaler.....	24
9	Uklarhetsregelen.....	26
10	Forskrift om helseundersøkelse av arbeidstakere på norske skip og flyttbare innretninger 28	
11	EØS	33
12	Bransjepraksis	35
13	Sammenfatting og konklusjon.....	39
14	Litteraturliste	41

1 Innledning

1.1 Presentasjon av tema og problemstilling

Når en skadelidt blir utsatt for en skade som medfører at personen er ute av stand til å jobbe, vil det kunne oppstå spørsmål om hvilke kompensasjoner skadelidte vil kunne motta til sin dekning av sin skade. Dersom personen har en yrkesskedeforsikring, og personen blir påført en skade på jobb, vil forsikringen dekke skaden. En yrkesskedeforsikring vil være regulert av lov 1989-06-16-65 (yrkesskedeforsikringsloven). Utmålingen av selve forsikringssummen er standardisert i forskrift om standardisert erstatning for yrkesskedeforsikring. Dersom skadelidte derimot ikke har undertegnet en forsikringsavtale, vil han kunne søke om uføretrygd etter Lov-1997-02-28-19, (folketrygdloven), og anlegge søksmål ut ifra alminnelig erstatningsrett. En annen, spesiell form for kompensasjon, er den som utbetales under lisensforsikringer.

Innenfor lisensforsikring har det oppstått flere spørsmål knyttet til tolkingen av varighetsvilkår. Det er spesielt den kollektive forsikringsavtalen mellom forsikringsselskapet Tryg og Norges Rederiforbund som har utløst prinsipielle problemstillinger knyttet til tolkning av varighetsvilkår.

I avtalen mellom forsikringsselskapet Tryg og Norges Sjørederiforbund vil medlemmer i Norges Rederiforbund være forsikret. Punkt 5 om lisensforsikring gjelder for sjøansatte. I punkt 5 første avsnitt vises det til at: «Forsikringen gjelder ved permanent tap av helseattest p.g.a. erstatningsmessig skade eller p.g.a. sykdom slik at den sikrede¹ ikke lenger kan gjøre tjeneste om bord». I tredje avsnitt uttrykkes det at «Forsikringstilfellet inntreer den dag «udyktighetserklæring» blir utstedt med varig virkning. Hoveddelen av oppgaven vil rette seg mot varighetsvilkåret i punkt 5 i avtalen.

Det har i ettertid oppstått flere problemstillinger knyttet til tolkning av avtale om lisensforsikring og utbetaling av forsikringssummen. I forskrift for helseundersøkelse av arbeidstakere på norske skip og flyttbare innretninger fra 2014 § 2 bokstav c kreves det for å få utstedt permanent udyktighetserklæring, «må det anses som sannsynlig at personen vil

¹ Se forsikringsavtaleloven § 1-2 bokstav c: «*Sikrede*: den som etter forsikringsavtaleloven vil ha krav på erstatning eller forsikringssum. I ansvarforsikring er sikrede den hvis erstatningsansvar er dekket»

være syk i to år». Da både forskriften og forsikringsavtalen har permanent som vilkår har det medført tvister om hvilken betydning likheten mellom vilkårene vil kunne ha. I åtte saker hos Finansklagenemnda ble betydningen forskriften vil kunne ha for utbetaling av forsikringssummen for lisensforsikring, tatt stilling til. Finansklagenemnda konkluderte med at forskriften kunne trekkes i tolkningene av lisensforsikring for sjøansatte. Lisensforsikring for sjøansatte har også vært gjenstand for behandling i tingretten.²

Temaet for oppgaven er altså tolkning av lisensforsikringer, og hovedproblemstillingen i oppgaven retter seg mot hva som ligger i varighetsvilkår i lisensforsikring for sjøansatte. I oppgaven vil jeg drøfte hvordan varighetsvilkår i lisensforsikringer kan tolkes. Jeg vil i punkt 2 foreta visse avklaringer og avgrensinger av oppgaven. Sentrale rettslige hensyn blir redegjort for i punkt 3. Etter det vil betydningen Lov-1969-06-13-26, (skadeerstatningsloven), § 3-2 tredje avsnitt har for trygderetten, menerstatning, alminnelig erstatning bli behandlet kort for å vise samspillet mellom de ulike rettsområdene. Deretter vil innholdet av varighetsvilkår i lisensforsikring bli behandlet.

Etter det vil de forskjellige rettsområdene som tar i bruk varighetsvilkår bli behandlet. Menerstatning, trygderett og erstatning for tapt inntekt vil da bli gjennomgått. Årsaken til at disse rettsområdene gjennomgås, er for å undersøke om varighetsvilkåret i lisensforsikring skal tolkes i samsvar med varighetsvilkårene innenfor erstatningsrett og trygderett.

Etter det vil åtte saker om lisensforsikring som Finansklagenemnda behandlet og hvilken betydning forskrift for helseundersøkelse av arbeidstakere på norske skip og flyttbare innretninger vil også bli behandlet. I behandlingen av forskriften vil jeg blant annet trekke inn EØS-rett, andre lisensforsikringsavtaler og bransjepraksis. I avslutningen vil jeg oppsummere oppgaven og ta stilling til om varighetsvilkårene i lisensforsikringsavtalen mellom Tryg og Norges Rederiforbund bør endres eller om varighetsvilkårene bør fortsette å ha samme innhold som de har nå.

² Se TOSLO- 2010-44089

2 Avklaring og avgrensning av oppgaven

Deler av oppgaven tar utgangspunkt i uttalelser fra Finansklagenemnda om saker som gjelder lisensforsikring for sjøansatte. Selv om saker fra Finansklagenemnda, ikke vil være autoritative for hvordan tolkning av lisensforsikring skal foretas, vil sakene kunne gi veiledning for hvordan tolkningen av lisensforsikringer for sjøansatte kan foretas. Det oppstår imidlertid et spørsmål om hvilken vekt saker fra Finansklagenemnda vil tillegges for spørsmålet det her tas stilling til.

I en artikkel skrevet av Trine- Lise Wilhelmsen publisert i tidsskrift for erstatningsrett kalt «Årsaksprinsipper og tolkningsprinsipper i forsikringsretten» uttales det på side 231³ at «Rettspraksis viser at nemndspraksis i rettskildesammenheng oppfattes som en relevant faktor. Den vekten som legges på nemndspraksis er imidlertid meget varierende, og det er derfor vanskelig å si hvor mye vekt slik praksis generelt har». Det blir videre vist til Bull side 53 og 54 med henvisninger, men det nevnes ikke konkrete dommer i selve artikkelen.⁴ Nemndspraksis vil altså kunne være en relevant rettskildefaktor i tolkning av varighetsvilkår i lisensforsikringer.

Det har oppstått flere problemstillinger knyttet til lisensforsikring. I de åtte sakene om lisensforsikring som ble behandlet i Finansklagenemnda var det flere problemstillinger som oppstod. Det ble blant tatt stilling til om forsikringsselskapet kan overprøve sjømannslegens vurdering.⁵ I denne oppgaven vil temaet for oppgaven imidlertid avgrenses til hovedsakelig å fokusere på hva som ligger i varighetsvilkår i lisensforsikring for sjøansatte. En drøftelse av hva som ligger i «særlige grunner» vil dermed ikke være tema for ytterligere behandling.

³ Trine- Lise Wilhelmsen, *Årsaksprinsipper og tolkningsprinsipper i forsikringsretten*, publisert i tidsskrift for erstatningsrett, side 231,

⁴ Hans Jacob Bull, *Forsikringsrett*, Universitetsforlaget 2008, side 53 og 54. På side 53 og 54 vises det i fotnoter til dommer som Rt-1987 s.44, RG-1991-337, Rt-1993 s.1482, Rt-2000. s.70, RG-1993-1172 og RG-1976-561,

⁵I FinKN 2017-098 uttalte Finansklagenemnda at: «Tingrettens uttalelse og nemndas tidligere uttalelser tilsier at selskapets overprøving av sjømannslegens vedtak forutsetter at det foreligger noe spesielt.»

3 Sentrale rettslige hensyn

Ved tolkning av lisensforsikringsavtaler vil grunnleggende rettslige hensyn ligge til grunn i rettsanvendelsen. I NOU-2011: 16 på side 34 og 35 uttrykkes det at: «Et grunnleggende rettslig hensyn er konsistenshensynet. Konsistenshensynet innebærer at en skal behandle like saker på lik måte, og forskjellige tilfeller skal behandles på ulik måte». I en tolkning av varighetsvilkår vil en altså være konsistent i rettsanvendelsen. Behandling av saker som gir forskjellige løsninger på like saker vil dermed kunne være i strid med konsistenshensynet. NOU-2011:16 uttrykker samtidig på side 35 at: «Utvalget vil likevel nevne at målsettingen om konsistens ikke bør trekkes for langt. Man bør ikke prioritere konsistens utelukkende av estetiske hensyn dersom det finnes materielle argumenter for at løsninger nettopp ikke bør være like og konsistente».

Et annet grunnleggende rettslig hensyn er forutberegnelighet. Innenfor forsikringsrett vil forutberegnelighet kunne være særdeles viktig, da forsikringsrett ofte knytter seg til store økonomiske summer. I NOU-2011: 16 uttrykkes det på side 34 at: «I særlig grad har forsikringsselskapene som står for ansvarsforsikring i ulike former behov for forutberegnelighet, idet dette er en forutsetning for riktige premieberegninger (og dermed riktige avsetninger).»⁶. I en tolkning av varighetsvilkår i lisensforsikringsavtaler kan dermed hensynet til forutberegnelighet legges vekt på i argumentasjonen.

⁶ Se også juridisk teori, herunder Nils Nygaard, *Skade og ansvar*, 6 utgave, Bergen 2007, side 16: «Av reelle omsyn er det det litt ulike slag. Det kan vera sjølve føremålet bak regelen, eller omsynet til konsekvens og harmoni i rettsystemet»

4 Forholdet mellom trygderett, menerstatning, erstatning for tapt inntekt og lisensforsikringsavtaler

For å vise frem samspillet mellom trygderett, menerstatning, erstatning for tapt inntekt og forsikringsrett, vil skadeerstatningsloven § 3-1 tredje avsnitt bli gjennomgått. I avtalen mellom Tryg og Norges Rederiforbund uttrykkes det i punkt 5 c om utbetaling av erstatning at: «Har den forsikrede rett til erstatning for samme skade eller sykdom under trygghetsforsikringen, yrkesskedeforsikringen, ulykkesforsikring eller andre forsikringsordninger finansiert av arbeidsgivere, reduseres erstatningen under lisensforsikringen med tilsvarende beløp. Utbetalt uførepensjon fører likevel ikke til fradrag i erstatningen under lisensforsikringen». Det vil kunne innebære at dersom yrkesskedeforsikring blir utbetalt, vil det kunne medføre at lisensforsikringssummen blir redusert. Dersom uførepensjon utbetales, er avtalen derimot taus om betydningen det vil kunne få for utbetaling av lisensforsikring.

Dersom skaden skjer på fritiden vil en ikke kunne få yrkesskedeforsikring, men en vil da kunne få lisensforsikring dersom vilkårene for utbetaling av forsikring anses oppfylt. En vil også kunne få trygd dersom vilkårene i folketrygdloven anses oppfylt. Skadelidte vil også kunne anlegge søksmål om erstatning.

Skadeerstatningsloven § 3-1 tredje avsnitt gir uttrykk for en regel om kumulasjon eller reduksjon i tilfeller hvor det utbetales flere forskjellige typer betalinger. Det følger av skadeerstatningsloven § 3-1 tredje avsnitt at: «Ved erstatningsutmålingen gjøres fradrag for lønn under sykdom og liknende ytelser, trygdeytelser, ytelser fra pensjonsordning i arbeidsforhold eller yrke og for forsikringsytelser i den utstrekning den erstatningsansvarlige har betalt premien. Videre kan tas hensyn til forsikringsytelser som ikke går inn under foregående punktum, til annen vesentlig økonomisk støtte som skadelidte har fått eller kommer til å få som følge av skaden og til forholdene ellers».

En kumulasjon vil innebære at dersom Peder Ås får utbetalt erstatning for tapt inntekt, trygd og lisensforsikring, vil det innebære at Peder Ås får alle summene utbetalt. En reduksjon, derimot, innebærer at dersom Peder Ås får utbetalt forsikringssummen for yrkesskade og erstatning vil den totale summen kunne bli redusert. En potensiell årsak til at en opptrer med

en reduksjonsregel ligger i at det vil være samfunnsøkonomisk belastende dersom alle skulle betale fullt ut. Et annet hensyn er at skadelidte skal få dekket sitt økonomiske tap, men vedkommende skal ikke tjene på skaden.⁷

Det vil da kunne utledes fra skadeerstatningsloven § 3-1 tredje avsnitt første setning at ved utmåling av erstatning for tapt inntekt, vil utbetaling av trygd medføre at erstatningssummen kan bli redusert. Dersom det derimot er utbetalt forsikring og skadevolder har betalt premien, vil det også kunne innebære at erstatningen blir redusert.

⁷ Se også Bjarte Askeland, *Tapsfordeling og regress ved erstatningsoppgjør*, Fagbokforlaget, 2006, side 86-100

5 Lisensforsikring for sjøansatte

Lisensforsikringsavtaler vil kunne være aktuell for mange yrkesgrupper og for ulike organisasjoner på arbeidsgiversiden. I denne oppgaven vil jeg fokusere hovedsakelig på den kollektive forsikringsavtalen mellom Tryg og Rederiforbundet. Årsaken til at det vil fokuseres mest på denne forsikringsavtalen ligger i at den har vært tema for behandling flest ganger i Finansklagenemnda. Punkt 5 i forsikringsavtalen mellom Tryg og Norges Rederiforbund gjelder lisensforsikring for sjøansatte, herunder tap av helseattest. I punkt 5.1 a uttrykkes det at: «Forsikringen gjelder ved permanent tap av helseattest p.g.a. erstatningsmessig skade eller p.g.a. sykdom slik at den sikrede ikke lenger kan gjøre tjeneste om bord». I tredje avsnitt uttrykkes det at: «Forsikringstilfellet inntreffer den dag «udyktighetserklæring» blir utstedt med varig virkning». Vilkåret som har vært behandlet i finansklagenemnda er hovedsakelig «permanent tap av helseattest» og om «udyktighetserklæring blir utstedt med varig virkning».

I sakene om lisensforsikring for sjøansatte som ble behandlet i Finansklagenemnda, har forskjellige aktører være uenige om hva som kreves for at lisensforsikring skal utbetales, og hvordan vilkårene i avtalen skal tolkes. For å avklare hvordan varighetsvilkår i lisensforsikring kan tolkes, vil alminnelig tolkningsmomenter av forsikringsavtaler trekkes inn i tolkningen av varighetsvilkår i lisensforsikring for sjøansatte.

I Rt-1980 s.84 uttrykkes det at utgangspunktet ved avtaletolkning er å fastsette partenes intensjoner. Dersom en felles forståelse ikke kan påvises vil en kunne ta utgangspunkt i objektiv tolkning av avtalen. I juridisk teori uttrykkes det at i en objektiv tolkning vil en ta utgangspunkt i hva en alminnelig person vil tillegge innholdet av en avtale.⁸

Bull uttrykker på side 141 i boken *Forsikringsrett* at: «Vi må altså se på hva som objektivt sett fremstår som den naturlige forståelsen av vedkommende vilkår og ikke på særoppfatninger som den ene av parten måtte ha. Synspunktet er kommet godt til uttrykk i Rt-1987 s.1358, der Høyesterett understreket at det ikke kunne bli snakk «om å tillegge forsikringspraksis virknings i strid med den forståelse som forsikringsvilkårene må ha ut ifra en objektiv tolkning».⁹

⁸ Johan Giertsen, *Avtaler*, 3 utgave, 2014, side 120,

⁹ Hans Jacob Bull, side 141

I en varighetsvurdering innenfor lisensforsikring, vil en dermed først kunne undersøke om partene har en felles forståelse av avtalens innhold. Dersom en felles forståelse ikke kan påvises, kan en foreta en objektiv vurdering av om tilfellet er å anse som varig.

Selve lisensforsikringen mellom Tryg og Norges Rederiforbund, angir ikke om partene hadde en felles forståelse av avtalens innhold. Det ble derimot inngått en tariffavtale mellom Norges Rederiforbund, Rederienes landsforening, Fraktefartøyenes Arbeidsgiverforening, Norges Sjøoffiserforbund og det norske maskinistforbund i 2004. Partene ble der enige om innholdet i vilkårene for lisensforsikring. I punkt 5 ble det uttrykt at «Forsikringstilfellet inntreder den dag "Udyktighetserklæring" /"Erklæring om ikke oppfylte helsekrav" blir utstedt med varig virkning.» Varighetsvilkårene ble altså avtalt som følge av forhandlinger mellom representanter for arbeidsgivere. Utover det, gir tariffavtalen lite veiledning om hva som ligger i varighetsvilkårene. Det vil da kunne være naturlig å foreta en objektiv vurdering av varighetsvilkåret i lisensforsikringen for sjøansatte.

Ut fra en naturlig språklig forståelse vil permanent indikere at en tilstand vil være varig. Varig og permanent vil dermed rent språklig sett kunne bli ansett for å ha samme språklige innhold. Og en naturlig språklig forståelse av vilkåret «permanent» vil kunne oppfattes som evigvarende. Det kan imidlertid stilles spørsmål ved at avtalepartene har hatt til hensikt at vilkåret «permanent» skulle bety livsvarig.

Andreas Arntzen uttrykker på side 38 i boken *Forsikringsrett* at: «Hensynet til innbyrdes harmoni og konsekvens mellom de forskjellige bestemmelser kan være et viktig tolkningsmoment».¹⁰ En vil med andre ord kunne tolke et vilkår i forsikringsavtalen i lys av de andre vilkårene i forsikringsavtalen.

En arbeidslisens vil gjelde så lenge en sjøansatt er i jobb. Etter at en sjøansatt har nådd pensjonsalder, vil han kunne miste arbeidslisensen. Det vil dermed ikke kunne kreves at tilstanden skal vare lengre enn frem til pensjonsalder. Til støtte for en slik påstand er en nedtrappingsmodell i punkt 5.a i forsikringsavtalen som fastlegger at når vedkommende er fylt 58 år vil vedkommende ha rett på 0 %. En nedtrappingsmodell regulerer riktignok hvor lenge en har forsikringsdekning. Varighetsvilkår knytter seg derimot til om vilkår for at utbetaling av forsikring. En nedtrappingsmodell vil likevel angi når en person ikke lenger vil

¹⁰ Andreas Arntzen, i samarbeid med Rune Njøs Jacobsen og Sven Iver Steen, *Forsikringsrett, forsikringsvilkårenes ansvarsbestemmelser- Villaeier og hjemforsikring*, Oslo 1995, side 38,

kunne ha rett på utbetaling av erstatning. Det taler for at dersom hensikten med lisensforsikringsavtalen var at den skal vare ut livet til sikrede, vil det ikke være hensiktsmessig at når vedkommende er 58 år vil vedkommende ha rett på null prosent.

Selv om en skulle komme til at i forsikringsavtalevilkåret «varig» med Norges Rederiforbund skulle ligge på et bestemt antall år, vil det alltid måtte foretas en konkret vurdering av vilkåret «varig» er oppfylt i det konkrete tilfellet. En vil da måtte ta i betraktning skadelidtes konkrete situasjon. I boken Skade og ansvar av Nils Nygaard på side 108 og 109 i legges det implisitt til grunn at i vurdering av en tapsperiode bør relativiseres bør det relativiseres ut i fra alderen på skadelidte. På side 109 uttrykkes det: «Men heller ikkje for yngre eller midtaldra kan ein utan vidare gå ut frå at han ville vore utan arbeidsinntekt i tillegg til pensjonen dersom sakde ikkje hadde skjedd»¹¹. NOU- 1994:20 om personskadeerstatning er også inne på at en vurdering må relativiseres ut ifra hvilken skadelidt det gjelder. Det uttrykkes i NOU-1994: 20 på side 32 at «den enkeltes evne til å tilpasse seg et yrke med skaden vil også variere».

¹¹ Nils Nygaard side 109,

6 Formålet med lisensforsikringsavtaler

Det har tidligere blitt nevnt at en naturlig språklig forståelse av varighetsvilkåret i lisensforsikring gir begrenset med veiledning. Det vil dermed kunne være relevant å fastlegge formålet med lisensforsikring for å klargjøre innholdet i varighetsvilkår i lisensforsikring for sjøansatte ytterligere. At formålsbetraktninger kan tillegges vekt i tolkninger av avtaler kan ses illustrert i blant annet Rt-1984 s.44 og Rt-1980 s.610. Bull uttrykker på side 146 at: «Formålsbetraktninger» - som f.eks. hva hensikten med vedkommende bestemmelse i forsikringsvilkårene må antas å være – kan ofte komme inn som et relevant tolkningsmoment. I Rt-1997 s.1807 ... sto slike betraktninger sentralt.»¹² En fordel med å fastlegge formålet med avtalen, er at en lettere vil kunne realisere partenes intensjoner med avtalen.

Selve lisensforsikringsavtalene har ikke en eksplisitt bestemmelse som angir formålet med lisensforsikring. Lisensforsikring har heller ikke blitt behandlet av Høyesterett eller lovgiver. Det foreligger dermed ingen autoritativ rettskilde som fastlegger formålet med lisensforsikringer. Tap av arbeidlisens har derimot blitt behandlet i tingretten og i flere saker hos Finansklagenemnda. Formålet med lisensforsikring har i disse sakene blitt definert på forskjellige måter av ulike aktører, domstolen og Finansklagenemnda.

TOSLO- 2010-44089 gjaldt spørsmål om det skulle utbetales lisensforsikring etter tap av helseattest. En tingrettsdom vil ikke ha noen prejudikatsvirkning, og er dermed ikke bindende for tolkningen av lisensforsikringer. Dommen kan likevel illustrere hvordan formålet med lisensforsikring har blitt definert av domstolen. Tingretten uttalte at: «Ved vurderingen av forsikringens rekkevidde, er det etter rettens mening også relevant å se hen til formålet med forsikringen. Slik tingsretten ser det, må formålet med lisensforsikringen sies å være den sjøansatte en økonomisk trygghet mot det tap som oppstår dersom vedkommende på grunn av de særlige helsekrav som stilles til arbeidstakere på skip, mistet sitt arbeid».

I Finansklagenemnda Person, uttalelse 2017-098 var spørsmålet om det skulle utbetales forsikring til sikrede. Saken gjaldt en som var tungpustet. Det ble uttalt av Finansklagenemnda at: «I likhet med tingretten i dommen fra 2010 mener nemnda at formålet

¹² Hans Jacob Bull, side 146,

med denne forsikringen er å gi en sjøansatt en økonomisk trygghet i den situasjonen som oppstår når vedkommende, pga. de særlige helsekrav som stilles til sjøansatte, mister sitt arbeid». Forsikringsselskapet Tryg argumenterte derimot med at formålet var følgende: «Dette er i tråd med hensikten bak lisensforsikringen som er å gi kompensasjon ved varig arbeidsudyktighet til sjøyrket». Måten Tryg definerer formålet med lisensforsikringen, knytter seg altså til varighetsvilkåret i lisensforsikringsavtalen.

Det ble også argumentert av Finansklagenemnda at lisensforsikring vil kunne tjene som omstillingserstatning: «Hensikten med dekningen er å sette forsikrede i stand til å omstille seg, enten til nytt arbeid om bord eller til arbeid i land». Ut ifra en naturlig språklig forståelse av omstilling ligger det at en skal innrette seg etter endrede forhold. I selve forsikringsavtalen for sjøansatte som Norges Rederiforbund inngikk med Tryg, blir ikke begrepet omstilling brukt. Det kan dermed spørres hvilket grunnlag en vil ha i selve forsikringsavtalen for å argumentere for at lisensforsikring skal gi sikrede en mulighet til å omstille seg.

Etter min mening, bør en ta utgangspunkt i avtalen for å fastlegge formålet med lisensforsikring for sjøansatte. Avtalen fastsetter flere vilkår, og gir økonomisk kompensasjon dersom vilkårene blir ansett oppfylt. Da det tidligere har blitt påpekt at trolig er hensikten med avtalen at varighetsvilkår må være lengre enn tre år, indikerer det at formålet med avtalen er å gi økonomisk kompensasjon for skade eller sykdom hvor tilstanden er varig. Det taler for varighetsvilkår i lisensforsikring for sjøansatte er på rundt seks eller syv år.

7 Rettsområder som tar i bruk varighetsvilkår

Arbeidslisensforsikring har flere beslektede rettsområder. Rettsområder som er beslektet med lisensforsikring er blant annet folketrygd, menerstatning og erstatning for tapt inntekt. Alle disse tre rettsområdene opptrer med vilkåret «varig». Det vil da kunne være relevant å behandle disse rettsområdene som viser skadelidtes situasjon dersom skade eller sykdom skulle inntre. At det kan trekkes inn andre rettsområder i tolkningen av forsikringsvilkår kan ses illustrert i Rt-1987 s.744, Villa-dommen. I Villa-dommen trakk førstvoterende inn Lov-1902-05-22-10, (straffeloven 1902), § 147 for å tolke et vilkår i en forsikringsavtale.¹³ Videre oppstår det et spørsmål om varighetsvilkåret i lisensforsikring skal tolkes i samsvar med varighetsvilkårene i trygderetten, menerstatning og erstatning for tapt inntekt.

Folketrygdloven vil først bli gjennomgått i behandlingen av rettsområdene. Hvilken betydning varighetsvilkår i trygderetten og varighetsvilkår i menerstatning vil kunne ha, vil bli tatt stilling til etter at varighetsvilkårene i trygderetten, menerstatning og erstatning for tapt inntekt, har blitt presentert.

7.1 Folketrygdloven

I dagens folketrygdlov fra 1997 fastsettes det i § 12-6 at «Det er vilkår for rett til uføretrygd at vedkommende har varig sykdom, skade eller lyte». Ut ifra en ordlydstolkning av «varig» oppstilles det et krav om at tilstanden må vare over lengre tid, men hvor mange år det vil kreves gir ikke ordlyden veiledning for. Det vil dermed kunne være vanskelig å forutsi om ens egen situasjon vil falle under inn lovtekstens vilkår.

Det følger av forarbeider, Ot.prp. nr. 102(2001-2002), side 28 at: «Når det gjelder varighetskravet (i forhold til sykdommen, funksjonsnedsettelsen, og også nedsettelse av inntektsevne/arbeidsevne i §§ 12-7 til 12-9, se nedenfor punkt 6.2.5) menes ikke livsvarig, men langvarig. Hvis det antas at tilstanden vil endre seg vesentlig i løpet av noen år, anses varighetskravet ikke å være oppfylt. På den annen side kan det ikke kreves at man har full visshet for at sykdommen vil vare livet ut, eller frem til pensjonsalderen. Som retningsgivende angis et varighetskrav på ca 7 år». Det vil altså kunne utledes fra forarbeider

¹³ Hans Jacob Bull, side 150

at i «varig» i folketrygdloven § 12-6 ligger på rundt syv år. Uttalelsene er riktignok kun retningsgivende. Det vil kunne innebære at det ikke er skrevet i stein at det bør være sannsynlig at tilstanden vil vare i rundt syv år.

Høyesterett har ikke tatt stilling til hvor mange år det vil kreves i folketrygdloven § 12-6. Høyesterett har derimot trukket inn folketrygdloven § 12-5 i en vurdering av om vilkårene i folketrygdloven § 12-6 var oppfylt. Et eksempel på at Høyesterett trekker inn folketrygdloven § 12-5 for å vurdere om vilkårene for uføretrygd er tilstede, er i Rt-2010 s. 113. Saken gjaldt krav om uførepensjon. Spørsmålet gjaldt om gjennomføring av et individuelt og hensiktsmessig atferdsopplegg var oppfylt. Det faktiske forholdet i saken var at A ble utsatt for motorsykkelukke hvor høyre skulder ble varig skadet. Høyesterett kom til at vilkåret om hensiktsmessig atferdsopplegg ikke var oppfylt.

Folketrygdloven § 12-5 første ledd første avsnitt fastlegger at «Det er vilkår for rett til uføretrygd at vedkommende har gjennomgått hensiktsmessig behandling for å bedre inntektsevnen. Med mindre åpenbare grunner tilsier at arbeidsrettede tiltak ikke er hensiktsmessige, kan uføretrygd bare gis dersom vedkommende har gjennomført eller har forsøkt å gjennomføre individuelle og hensiktsmessige arbeidsrettede tiltak uten at inntektsevnen er bedret».

Med andre ord skal det foretas en vurdering av om det har blitt forsøkt tilstrekkelige tiltak for å komme seg ut av situasjonen eller om det ikke vil være hensiktsmessig. Og ettersom ordlyden i «varig» er såpass bred, vil en vurdering av om hensiktsmessig behandling for å bedre inntektsevnen er forsøkt prøvd, kunne falle inn under ordlyden. Det vil også fremstå rimelig at en løsning på å komme seg ut av tilstanden er forsøkt prøvd, med mindre åpenbare grunner stenger for at det bør gjøres. Det vil da kunne være enda lettere å argumentere for at tilstanden er varig dersom ikke lykkes eller er verdt å forsøke. Samtidig setter folketrygdloven § 12-5 begrensninger ved at «åpenbare grunner» kan stenge for at tiltak vil kreves for å bedre inntektsevnen. På den måten unngår en at folketrygdloven § 12-5 setter for strengere krav.

Det kan argumenteres for at en slik betraktning kan ha en viss overføringsverdi til andre rettsområder. Årsaken ligger i at en slik løsning vil sikre at vilkåret varig vil lettere anses som oppfylt. Ettersom dersom en person har prøvd å komme seg ut av tilstanden eller om slike tiltak ikke vil være hensiktsmessig, vil det være enda lettere å konstatere at tilstanden er varig. Det kan da oppstå spørsmål om folketrygdloven § 12-5 kan trekkes i tolkning av andre

varighetsvilkår. Samtidig har ikke Høyesterett i en varighetsvurdering etter skadeerstatningsloven § 3-2 første avsnitt første setning, trukket inn folketrygdloven § 12-5 for å fastlegge innholdet i varighetsvilkåret.

7.2 Menerstatning

Menerstatning gir økonomisk kompensasjon for redusert livskvalitet. I skadeerstatningsloven § 3-2 første avsnitt første setning uttrykkes det at «Har skadelidte fått varig og betydelig skade av medisinsk art, svares særskilt menerstatning».

En naturlig språklig forståelse av vilkåret «varig» indikerer at en skade vil fortsette å prege skadelidte i lang tid, men hvor mange år som kreves fremkommer ikke direkte av ordlyden. På den ene siden vil en naturlig språklig forståelse indikere at det må vare livet ut. Det vil dermed kunne være vanskelig å forutsi sin egen rettsstilling dersom en blir utsatt for en skade. Årsaken til det er at i noen tilfeller vil det være usikkert hvorvidt skaden vil vare i mange år. På den annen side fremstår som usikkert om skadeerstatningsloven § 3-2 legger opp til at det vil kreves en livsvarig skade for at menerstatning skal bli tilkjent skadelidte.

I Ot.prp. nr. 81 (1986-1987) på side 12 uttrykkes det at: «For det andre må skaden være varig. Uttrykket kan neppe forstås slik at skaden må vare livet ut, se Nygaard: Skade og ansvar s 147 og Lødrup: Erstatningsberegningen ved personskader s 90. Også langvarige skader må være omfattet.». I likhet med trygderetten, legger forarbeidene opp til skaden ikke må være livsvarig. En slik løsning vil også kunne fremstå rimelig, da å kreve at en skade må vare livet ut for at en skal bli tilkjent menerstatning, vil kunne virke som i overkant strengt.

I Rt-2003 s.841 tok Høyesterett stilling til varighetsvilkåret i skadeerstatningsloven § 3-2 første avsnitt. Rt-2003 s.841 gjaldt en sak hvor en 32 år gammel mann hadde hatt tre samleier med ei jente på 12 år. Mannen ble dømt til betinget fengsel i to år. Fornærmede ble tilkjent oppreisning etter skadeerstatningsloven § 3- og menerstatning for langvarig psykisk skade jf. skadeerstatningsloven § 3-2. A ble dømt til å betale fornærmede menerstatning med 70 000 kroner og i oppreisning 75 000 kr. På avsnitt 53 blir problematikken rundt vilkåret «varig» i skadeerstatningsloven § 3-2 drøftet av førstvoterende: «Lovens ordlyd gir etter min vurdering ikke grunnlag for å konkludere med at «varig» utelukkende betyr «livsvarig». Forarbeidene gir, som nevnt, ikke støtte til noen bestemt tolkning ... Formålet med menerstatningsordningen tilsier at det også må kunne utmåles erstatning for langvarige

medisinske skader, i hvert fall når skaden antas å ville få minst tiårs varighet. Virkningen av en slik langvarig skade vil klare kunne reduseres ved kompensasjon for den reduserte livsutfoldelsen skaden innebærer for skadelidte. Vi befinner oss imidlertid da i det nedre området, og Nygaard 3-5 år er etter min vurdering et for kort tidsrom ...». ¹⁴

Det vil altså kunne utledes fra Rt-2003 s.841 at innenfor menerstatning, vil vilkåret «varig» i skadeerstatningsloven § 3-2 være på rundt ti år. Det vil også kunne stilles spørsmål til potensielle årsaker til at vilkåret «varig» bør ligge på rundt ti år. En potensiell årsak vil kunne være at en frist for eksempel to år, vil gjøre det lettere for at skader eller sykdom vil falle inn under skadeerstatningsloven § 3-2. En lavere terskel vil kunne øke antall saker for domstolen, og et økt antall saker hos domstolen vil kunne være samfunnsøkonomisk belastende. ¹⁵

7.3 Erstatning for tapt inntekt

Skadeerstatningsloven § 3-1 første avsnitt første setning fastlegger at: «Erstatning for skade på person skal dekke ... tap i fremtidig erverv.» Ut ifra ordlyden vil det måtte foretas en sannsynlighetsvurdering. Det følger av rettspraksis at det er et vilkår for utbetaling av erstatning for tapt inntekt at personskaden anses som varig. På side 108 i Skade og ansvar uttrykkes det av Nils Nygaard at «tapsperioden går fra domstidspunktet og fremover i et visst tidsrom». ¹⁶

I dommene har det ikke blitt fastlagt hvor lenge en skade må vare for at tilfellet skal anses som varig. Innenfor erstatning for tapt inntekt, er det altså ikke spesifisert hvor mange år som vil ligge i varig. Det vil dermed kunne argumenteres for at erstatning for tapt inntekt ikke gir bidrag til hva som ligger i varighetsvilkår i lisensforsikringer. Innenfor menerstatning og trygderett derimot, foreligger det uttalelser som forsøker å fastlegge hva som ligger i vilkåret «varig».

Det oppstår da et spørsmål om varighetsvilkåret i folketrygdloven § 12-6 og varighetsvilkåret i skadeerstatningsloven § 3-2 første avsnitt første setning, kan trekkes inn i tolkning av varighetsvilkår innen lisensforsikring for sjøansatte.

¹⁴ Se også Nils Nygaard, side 130, for gjennomgang av vilkåret «varig» i skadeerstatningsloven § 3-2 første avsnitt første setning

¹⁵ Se også Peder Lødrup, *Lærebok i erstatningsrett*, 6 utgave, med bistand fra Morten Kjelland, side 514, for behandling av varighetsvilkår i menerstatning, Oslo 2009

¹⁶ Nils Nygaard, side 108

7.4 Drøftelse av foreliggende bakgrunnsrett sin betydning for tolkning av varighetsvilkår i lisensforsikring for sjøansatte

I kontraktsretten vil utfylling og tolkning av avtaler kunne bli aktuelt. I en tolkning av en kontrakt, kan det oppstå et spørsmål om bakgrunnsrett skal trekkes inn i tolkningen av avtalen. Det følger blant annet av juridisk teori at dersom avtalens ordlyd er uklar vil det kunne innebære at bakgrunnsrett kan bli trukket inn.¹⁷

Høyesterett har også innenfor forsikringsretten trukket inn lovbestemmelser i en tolkning av forsikringsvilkår. I Rt-2000 s. 1049 var dette tilfellet. Flertallet, herunder annenvoterende, uttrykte at «Etter mitt syn kan det foreliggende spørsmål heller ikke løses ut fra et synspunkt om at Vesta burde ha formulert vilkårene på en klarere måte. Jeg mener at løsningen må søkes i systembetraktninger og i bakgrunnsretten».^{18 19}

Rettsområder som opptrer med varighetsvilkår har blitt redegjort for tidligere i oppgaven i punkt 7.1, 7.2 og 7.3. Det oppstår nå et spørsmål om varighetsvilkårene som tas i bruk etter menerstatning i skadeerstatningsloven § 3-2 første avsnitt og folketrygdloven § 12-6 første avsnitt, kan trekkes inn i tolkningen av varighetsvilkår i lisensforsikring for sjøansatte.

Det er ingen høyesterettsdommer som angir et svar på om varighetsbegrepet i skadeerstatningsloven § 3-2 første avsnitt første setning og varighetsvilkåret i folketrygdloven § 12-6 første setning første avsnitt, kan trekkes inn i tolkning av varighetsvilkår i en lisensforsikringsavtaler. Forsikringsavtaleloven er også taus om dette kan gjøres. Spørsmålet er dermed ikke avgjort av en autoritativ rettskilde.

Spørsmålet er derimot tatt stilling til i FinKN-2017-093. På side 5 i femte avsnitt uttales det i FinKN-2017-093 at: «Nemnda er ikke enig med selskapet i at lisensforsikring kan sammenlignes med rett til uførepensjon fra folketrygden, eller rett til menerstatning etter alminnelig erstatningsrett. En lisensforsikring skal som nevnt, dekket tapet av den lisensen

¹⁷ Se blant annet Jo Hov og Trygve Bergsaker, side 274 og 275

¹⁸ Se også Rt-1987-744. Førstvoterende trakk der inn en lovbestemmelse i tolkningen av forsikringsvilkår. I dommen fikk forsikringsselskapet medhold i at forsikringsvilkårenes innbruddsbegrep måtte tolkes i samsvar med definisjon i straffeloven 1902 § 147, og ble frifunnet.

¹⁹ Se også Hans Jacob Bull, side 125

som ga vedkommende rett til å arbeide som sjøansatt». I begrunnelsen til Finansklagenemnda vises det til at formålet med lisensforsikringsavtalen er forskjellig fra menerstatning og folketrygd, men eventuelle likheter eller forskjeller mellom lisensforsikring og folketrygd og menerstatning angis ikke eksplisitt. Det blir heller ikke tatt stilling til om årsaken til at menerstatning og folketrygd ikke kan trekkes inn som bakgrunnsrett.

I FinKN-2017-093 tar ikke Finansklagenemnda utgangspunkt i det generelle. Drøftelsen tar heller ikke stilling til hvilken betydning foreliggende bakgrunnsrett kan få for tolkningen av varighetsvilkår innenfor lisensforsikring. Da Finansklagenemnda skal løse enkeltsaker og ikke avsi prejudikater, vil det riktignok ikke kunne forventes at avgjørelsene hos Finansklagenemnda vil gå grundig inn i alle detaljer. Det vil også være mange saker som må behandles, og en må behandle sakene effektivt som følge av at de har begrenset med tid. Begrunnelsen for menerstatning eller folketrygd ikke kan trekkes inn fremstår imidlertid som knapp. Det vil også kunne være problematisk for rettsikkerheten til forsikringsselskaper, forsikringstaker og sikrede at drøftelsen er knapt på et spørsmål, og utbetaling eller ikke utbetaling av lisensforsikring, vil kunne ha betydelige økonomiske konsekvenser.

Det vil først tas stilling til hvilken betydning folketrygdloven §§ 12-5 og 12-6 vil kunne ha for tolkning av varighetsvilkår i lisensforsikringer.

Dersom sikrede skal ha rett på utbetaling av forsikringssummen må helselisensen for å jobbe som flyger eller sjøansatt være fratatt. For å få utbetalt folketrygd følger det av folketrygdloven § 12-7 første setning første avsnitt at: «Det er et vilkår for rett til uføretrygd at evnen til utføre inntektsgivende arbeid(inntektsevnen) er varig nedsatt med minst halvparten» Det er dermed ikke gitt at det skal like mye til for å miste arbeidslisensen som skipsfører eller pilot sammenlignet med som skal til for å ha varig nedsatt inntektsevne med minst halvparten».

I NOU: 1994: 20 på side 171 uttales det at: «Det kan imidlertid tenkes situasjoner hvor skadelidte ikke kan anses som ervervsmessig ufør eller har en meget lav uføregrad, men likevel faktisk er påført et betydelig inntektstap som følge av skaden, f.eks. hvis det i skadelidtes yrke stilles bestemte krav til helse m.v., som skadelidte etter skaden ikke lenger oppfyller. Eksempler på dette vil kunne være flygere og dykkere som utsettes for en yrkesskade. Det kan lett tenkes at en mindre skade innebærer at man ikke lenger oppfyller de helsekravene som stilles for å få det sertifikat e.l. som kreves i det aktuelle yrket.»

NOU: 1994: 20 side 171 gir altså uttrykk for at det vanligvis skal mer til for å være ute av stand til å jobbe i alle yrker sammenlignet med hva det vil kreves for at en skal være ute av stand til å jobbe som sjøansatt.

Det vil altså kunne være strengere krav til uføregrad sammenlignet med hva det vil kunne kreves for at en kan miste arbeidslisensen som pilot eller sjøansatt. I tillegg vil det være forskjeller mellom folketrygd og lisensforsikring ved at folketrygd retter seg generelt på mangel på jobb, mens en lisensforsikring vil rette seg mot et spesifikt yrke. Det vil da kunne argumenteres for at det vil stilles strengere krav etter folketrygdloven til uføregrad enn hva det vil stilles etter lisensforsikringsavtaler til tap av arbeidslisensen. I forlengelsen av det vil det da kunne argumenteres for antall år som vil kunne ligge i varighetsvilkår i lisensforsikring ikke bør være lengre enn antall år som kreves for å få folketrygd. Dersom en innenfor lisensforsikring derimot skulle opptre med varighetskrav på flere år enn folketrygdloven krever, vil det kunne bli ansett som urimelig.

Folketrygd og lisensforsikring har til felles at begge kompensasjonsordningene retter seg mot økonomisk utbetaling for manglende mulighet til å jobbe. Og både folketrygdloven § 12-6 og lisensforsikringsavtalen opptre med vilkårene skade og sykdom for at penger skal bli utbetalt. Folketrygdloven § 12-1 fastsetter også at: «Formålet med uføretrygd er å sikre inntekt for personer som har fått sin inntektsevne varig nedsatt på grunn av sykdom, skade eller lyte». Da formålet med lisensforsikring anses etter min mening å være sikre økonomisk kompensasjon for varig skade eller sykdom vil formålene med folketrygd og lisensforsikring være tilstrekkelige like. Det kan da hevdes at det er tilstrekkelige likheter mellom varighetsvilkåret i folketrygdloven § 12-6 og lisensforsikringer, slik at det vil kunne argumenteres for at varighetsbegrepet som tas i bruk i folketrygdloven § 12-6 kan trekkes inn som bakgrunnsrett i vurderingen av varighetsbegrep i lisensforsikringsavtaler.

Varighetsvilkåret i folketrygdloven § 12-6 kan trekkes inn i tolkningen av varighetsvilkår i lisensforsikringer.

Spørsmålet videre er om varighetsbegrepet i menerstatning i skadeerstatningsloven § 3-2 første avsnitt kan trekkes inn som bakgrunnsrett i tolkningen av varighetsbegrepene i lisensforsikringsavtaler.

Høyesterett har ikke tatt stilling til om varighetsbegrepet i menerstatning i skadeerstatningsloven § 3 -2 kan trekkes inn i tolkningen av varighetsbegrepene i

lisensforsikringsavtaler. Det finnes dermed ingen autoritative rettskilder som gir veiledning for om varighetsbegrepet etter menerstatning kan trekkes inn i tolkningen av varighetsvilkår i lisensforsikringsavtaler. I Rt-2015 s. 820 uttrykker førstvoterende om skadeerstatningsloven § 3-2 i avsnitt 37 at: «Det fremgår at menerstatning skal kompensere for redusert livsutfoldelse som følge av skaden». Lisensforsikring derimot, retter seg mot økonomisk kompensasjon for tap av helseattest som følge av skade eller sykdom. Menerstatning og lisensforsikring har altså forskjellig formål som de skal ivareta. Det oppstår da et spørsmål om hvilken betydning forskjellen i formål mellom menerstatning og lisensforsikring har for om varighetsbegrepet innenfor menerstatning kan trekkes inn i tolkningen av varighetsvilkår i lisensforsikringsavtaler.

Juridisk teori har ikke tatt stilling til om det vil ha betydning for om bakgrunnsrett kan trekkes inn i tolkningen av en avtale, dersom formålet med bakgrunnsretten er noe annet enn hva formålet med avtalen er. I lisensforsikringene er ikke et bestemt antall år avtalt, og forsikringsavtaleloven fastsetter ikke krav om at lisensforsikringer skal gjelde i et bestemt antall år. Ut ifra avtalen og forsikringsavtaleloven er det dermed åpent for at varighetsbegrepet i menerstatning kan trekkes inn i tolkningen av varighetsbegrep i lisensforsikringsavtaler.

Høyesterett har i flere dommer trukket inn bakgrunnsrett i tolkning av avtaler. Det vil da kunne være relevant å undersøke om formålet med bakgrunnsretten Høyesterett trakk inn, hadde samme formålet som spørsmålet dommen gjaldt.

I Rt-1987 s.744 ble straffeloven av 1905 § 127 sin definisjon av innbrudd trukket inn i tolkning av forsikringsvilkåret «innbrudd». Førstvoterende tok ikke stilling til om det var forskjell i formål mellom straffeloven og en forsikringsavtale. Til tross for det kan det undersøkes hvilket formål en straffelov og forsikringsavtale vil regulere. En straffelov vil regulere forbrytelser, mens forsikringsavtalen ga økonomisk kompensasjon dersom sikrede ble utsatt for innbrudd. Forsikringsavtalen og straffeloven vil dermed ha forskjellig formål. Likevel valgte førstvoterende å trekke inn straffeloven for å fastlegge innholdet til et vilkår i en forsikringsavtale. Det trekker i retning at bakgrunnsrettens ikke må ha samme formålet som avtalevilkår det skal foretas tolkning av.

I Rt-2000 s.1049 trakk flertallet, herunder annenvoterende, inn bakgrunnsrett for å finne svar på spørsmålet saken gjaldt. Spørsmålet gjaldt om et selskap hadde ansvar for

forsinkelsesrenter. I argumentasjonen trakk flertallet, herunder annenvoterende, inn forsikringsavtaleloven 1930 § 92 annet ledd for å løse spørsmålet. Førstvoterende tok ikke stilling til om det var en forskjell i formål mellom en forsikringsavtale og forsikringsavtaleloven. Det kan likevel kunne påpekes at formålet med en forsikringsavtale er å gi økonomisk kompensasjon til sikrede, mens det følger av Ot.prp. nr. 49(1988-1989) på side 27 om formålene med forsikringsavtaleloven er: Et av hovedformålene med den nye lovgivningen er å gjennomføre en alminnelig modernisering av forsikringsavtalelovgivningen» og: «Et annet hovedformål med lovrevisjonen er å styrke forbrukervernet i forsikring.» Med andre ord er formålene mellom en forsikringsavtale og forsikringsavtaleloven forskjellig. Det vil dermed kunne utledes fra Rt-2000 s.1049 at når bakgrunnsrett trekkes inn må ikke formålene mellom rettsområdene være like.

Oppsummert har Høyesterett i blant annet Rt-2000 s.1049 og Rt-1987 s.744, trukket inn bakgrunnsrett som ikke har samme formål som rettsgrunnlaget Høyesterett tolket. Det vil dermed kunne argumenteres for at i tolkning i varighetsvilkår i lisensforsikringsavtaler vil varighetsvilkåret i skadeerstatningsloven § 3-2 og varighetsvilkåret i folketrygdloven § 12-6 kan trekkes inn.

Å trekke inn andre rettsområders varighetsbegrep vil kunne sikre konsistens i rettsanvendelsen. Andre rettsområders varighetsbegrep vil da kunne tillegges avgjørende vekt ved tolkningen av varighetsvilkår i lisensforsikring. Ved å fastlegge en lengde på seks eller syv år vil en sikre at syv år ikke vil være strengere enn folketrygdloven sitt system. Det kan anses som rimelig ettersom folketrygdloven gir økonomisk kompensasjon for yrker generelt, mens lisensforsikring gir økonomisk kompensasjon for et spesifikt yrke. Det taler for at varighetsvilkår i lisensforsikring for sjøansatte ligger på rundt seks eller syv år.

8 Andre lisensforsikringsavtaler

Da lisensforsikring er inngått med flere yrkesgrupper enn sjøansatte, vil andre lisensforsikringsavtaler trekkes inn for å undersøke om det også der tas i bruk varighetsvilkår. Det er blant annet inngått en lisensforsikringsavtale mellom Tryg og Widerøe. Denne avtalen opptrer også med varighetsvilkår. Det vil da kunne tenkes at en forståelse av et varighetsvilkår i avtalen mellom Widerøe og Tryg, vil kunne påvirke tolkningen av varighetsvilkår i lisensforsikringsavtalen for sjøansatte.

I punkt 3.1 i lisensforsikringsavtalen mellom Widerøe og Tryg uttrykkes det at: «Tryg Forsikring og sikrede kan kreve at erstatningsoppgjør skal utstå i inntil 3 år regnet fra konstateringstidspunktet for skade-sykdom når det er fortsatt tvil om tap av sertifikat er varig». Det kan indikere at det må fremstå som sannsynlig at tilstanden vil vare i mer enn tre år. Da varighetsvilkåret i lisensforsikringsavtalen mellom Tryg og Widerøe opererer med et krav om minst tre år, tyder det på varighetsvilkår blir generelt forstått til å vare lengre enn et par år. Det vil tale for at varighetsvilkår for sjøansatte ligger på minst tre år.

I punkt 8 i lisensforsikringsavtalen mellom Tryg og Widerøe åpner opp for at en kan gjenoppta forsikringsordningen etter at erstatning for lisensforsikring er utbetalt. Punkt 8 åpner da for at det ikke kreves at varighetskravet må være livsvarig. En slik løsning vil også være i tråd med uttalelsene i forarbeidene til folketrygdloven.²⁰ En vil da kunne oppnå sammenheng og konsistens i rettanvendelsen. Det fremkommer derimot ikke fra avtalen mellom Norges Rederiforbund og Tryg at en kan gjenoppta forsikringsordningen. Likevel er det nedtrappingsmodell i avtalen, og at forsikringen gjelder arbeidlisens. I forsikringsavtaler som gjelder sjøansatte kan det da argumenteres for at tilstanden ikke må være livsvarig. Det vil også tyde på at forståelsen av varighetsvilkåret i denne avtalen tyder på den alminnelige forståelsen som er at de peker mot 6-7 år.

Utgangspunktet er dermed at ved lisensforsikringsavtalen mellom Widerøe og Tryg vil det i «varig» ligge mellom tre år og mindre enn livsvarig. Avtalen gir likevel ikke veiledning om antall år som vil kreves av varighetsvilkåret. Utgangspunktet med lisensforsikringsavtaler for sjøansatte derimot, er at tilstanden trolig ikke må være livsvarig. Avtalen gir derimot ikke veiledning for antall år det ligger i varighetsvilkårene. Da lisensforsikringen som gjelder for piloter i Widerøe opererer med et krav om minst tre år, taler det for at tilsvarende bør gjelde i

²⁰ Se Ot.prp. nr. 102(2001-2002), side 28

avtalen mellom Tryg og Norges Rederiforbund. Innholdet av varighetsvilkårene i lisensforsikringsavtaler fremstår likevel ikke som klart. Det vil dermed kunne være relevant å trekke inn andre tolkningsmomenter for å fastlegge innholdet av varighetsvilkår i lisensforsikringer for sjøansatte ytterligere.

I Lov-1993-06-11-101(luftfartsloven) § 5-3 fastsettes det krav til tjenestegjørende på luftfartøy. I første ledd uttrykkes det at: «Den som skal gjøre tjeneste på luftfartøy, må oppfylle de vilkår departementet fastsetter med hensyn til statsborgerforhold, alder, fysisk og psykisk skikkethet, vandel, edruskap, utdanning og øvelse m.m». I selve lovbestemmelsen brukes ikke vilkåret «permanent». I likhet med helseundersøkelesforskriften fra 2014, setter også EØS-avtalen her rammer for utformingen av loven. Det vises blant annet til: «Europaparlaments og rådsforordning(EU) nr.996/2010 av 20 oktober om undersøkelse og forebygging av ulykker og hendelser innen sivil luftfart om oppheving av direktiv 94/56/EF».

Det er også vedtatt en forskrift fra 2004 som gjelder om generelle bestemmelser om utstedelse av luftfartssertifikater (BSL C 1-1 a). Punkt 7.1.6 i forskriften gjelder legeattest, og det uttrykker der at: «Søkeren skal være innehaver av gyldig legeattest godkjent av Luftfartstilsynet. Dette kravet gjelder ikke for flytekniske sertifikat.» Forskriften om generelle bestemmelser om utstedelse av luftfartssertifikater opptrer altså ikke med vilkår om permanent udyktighetserklæring.

Forskrift om utstedelse av arbeid som gjelder arbeid for dykkere og andre yrkesgrupper har heller ikke med et vilkår om permanent udyktighetserklæring. For andre lisensforsikringstyper foreligger det altså ingen varighetskrav i lover eller forskrifter.

9 Uklarhetsregelen

Det følger av uklarhetsregelen at dersom en avtale er uklar, kan uklarheten i avtalen bli tolket mot den som har utformet avtalen.²¹ I Rt-1992-1105 på side 1108 trakk førstvoterende inn uklarhetsregelen: «Den kontraktsbestemmelse en her står overfor, er ikke helt klar. Ordlyden kan forstås på ulike måter, og begge parter kan påberope reelle hensyn for sin fortolkning. Bestemmelsen er en del av NSBs standard kontraktsgrunnlag, og det tolkningsprinsipp at uklarhet i en avtalebestemmelse skal fortolkes mot den som burde uttrykt seg klarere, kommer inn her, uten at dette har hatt avgjørende betydning for mitt standpunkt».

Selve varighetsvilkårene i lisensforsikring kan anses å ha et uklart innhold. Det vil kunne innebære at uklarheten i varighetsvilkåret vil kunne tale imot forsikringselskapet.

Varighetsvilkårene i lisensforsikring er imidlertid standardiserte. Dersom et avtalevilkår er standardisert, har Høyesterett vært mer tilbakeholden med å anvende uklarhetsregelen.²² Et eksempel på uklarhetsregelen har blitt tillagt mindre vekt kan ses i Rt-1987-744.

Førstvoterende uttrykker på side 749 i Rt-1987-744 at: «Det er ... spørsmål om tolkningen av standardiserte massekontrakter, som vender seg til det alminnelige publikum, og hvor selskapene har herredømme over utformingen av vilkårene. Men nettopp fordi det dreier seg om avtalevilkår som skal regulere et meget stort antall tilfelle, og som nødvendigvis må standardiseres, er det et behov for - og det er ikke bare i selskapenes interesse - at dekningsområdet blir angitt ved regler som er noenlunde enkle og firkantet, og som gir mindre plass for nyanser og konkret skjønn. At det i ytterkantene av det forsikringen skal dekke, kan oppstå tilfelle hvor resultatet umiddelbart kan virke mindre tilfredsstillende, vil da vanskelig kunne unngås. Det samme problem vil også en lovgiver kunne stå overfor. Noen uklarhet ved formuleringen og praktiseringen av det forsikringsvilkår denne sak gjelder som kan tilsi at det skal tolkes i selskapets disfavør, er det etter min oppfatning ikke». Det vil dermed kunne trekkes ut ifra Rt-1987-744 at ettersom varighetsvilkår i lisensforsikring er standardisert, vil det kunne trekke i retning av at uklarhetsregelen vil ha begrenset med betydning i tolkning av varighetsvilkår i lisensforsikringer. Varighetsvilkårene i lisensforsikring er standardiserte. Det taler for at uklarhetsregelen ikke vil kunne trekkes inn i lisensforsikringer.

²¹ Se blant annet Jo Hov, Alf Petter Høgberg, side 283-287,

²² Se også Hans Jacob Bull side 149

I tillegg kom punkt 5 i lisensforsikringsavtalen i stand etter en protokoll fra 2004 etter et tariffmøte mellom Sjøoffiserens forbund og Rederiforbundet.²³ Sikrede representanter har da vært på å utforme forsikringsvilkårene, og vilkårene er da ikke utformet kun av forsikringsselskapet. Det taler for at ukklarhetsregelen vil ikke ha betydning for tolkning av varighetsvilkår i lisensforsikringsavtaler.²⁴ Ukklarhetsregelen har heller ikke blitt anført av parter eller andre aktører i saker i Finansklagenemnda og i saker for domstolen.

²³ Se blant annet uttalelser i FinKN-2017-2017-098: «Vilkårene om lisensforsikring i forsikringsavtalens pkt. 5 bokstav a tilsvarer, etter det nemnda kan se, den teksten som tariffavtalens parter ble enige om i protokoll 21.1.04.»

²⁴ Se også Hans Jacob Bull side 151-152

10 Forskrift om helseundersøkelse av arbeidstakere på norske skip og flyttbare innretninger

Forskriften om helseundersøkelse av arbeidstakere på norske skip og flyttbare innretninger tredde i kraft i 2014. Forskriften har forårsaket at flere saker om lisensforsikring har blitt behandlet av Finansklagenemnda. I forskriften § 2 bokstav c brukes vilkåret «permanent udyktighetserklæring», og i lisensforsikringsavtale for sjøansatte som Norges Rederiforbund inngikk med forsikringsselskapet Tryg, uttrykkes det i punkt 5 bokstav a at: «Forsikringen gjelder ved permanent tap av helseattest». Likheten mellom vilkårene har utløst en forventning hos sikrede om at når permanent helseerklæring utstedes vil sikrede ha krav på utbetaling av forsikringssummen.

I de åtte saker hos Finansklagenemnda som ble avgjort 9. mars. 2017, ble det tatt stilling til om sikrede hadde rett på utbetaling av forsikring.²⁵ Sakene gjaldt blant annet øvre luftveisplager, tungpustet, unntak for alkoholmisbruk, ryggplager, albueplager, nakkeplager og overvekt/diabetes. I alle åtte sakene ble det vist til forskrift om undersøkelse av arbeidstakere på norske skip og flyttbare innretninger. I de åtte sakene er det flere problemstillinger som går igjen. For å unngå å gjenta argumentasjonen som i hver sak er prinsipielt lik, vil behandlingen av sakene avgrenses til et begrenset antall saker. Forskjellige prinsipielle problemstillinger som oppstod i de forskjellige sakene vil bli gjennomgått.

I en vurdering av om forskriften for undersøkelse av norske skipstakere, kan trekkes inn i en tolkning av forsikringsavtale, oppstår det en prinsipiell problemstilling. Spørsmålet er hvordan kan lovregler, og i dette tilfellet, en forskrift påvirke tolkningen av et rettsvilkår.

En lov vil kunne være preseptorisk eller deklarasjon. En preseptorisk lov vil ikke kunne fravikes i avtaler, mens en deklarasjon vil kunne fravikes i avtaler. Det følger imidlertid av rettspraksis at deklarasjon kan likevel trekkes inn i tolkningen av en avtale dersom vilkåret er uklart.²⁶

²⁵ Sakene er betegnet som Uttalelses-nr. 2017-099, 2017-098, 2017-097, 2017-096, 2017-095, 2017-094, 2017-093 og 2017-092 i Finansklagenemnda

²⁶ Se også Johan Giertsen, side 17

Forsikringsavtaleloven er som hovedregel preseptorisk, men regulerer imidlertid adgangen til å inngå forsikringsavtaler, og regulerer ikke spørsmålet om en forskrift kan trekkes inn i tolkningen av en forsikringsavtale.

Varighetsvilkår kan anses å være uklare. Det er dermed åpent for at deklarasjonslov kan trekkes inn i tolkningen. Hvorvidt en forskrift vil kunne trekkes inn i tolkningen av varighetsvilkår er derimot uklart. Høyesterett har foreløpig ikke tatt stilling til om en forskrift kan trekkes inn i tolkningen av lisensforsikringsavtaler. Hvilken betydning lover og forskrifter vil kunne ha for tolkning av forsikringsvilkår, har derimot blitt stilling til i LG-2008-113262. Lagmannsretten uttalte blant annet at: «Lagmannsretten er enig i den problemformulering tingretten tar utgangspunkt i her. Det fremgår av dette at for en tidsperiode nåværende saker gjelder, er det avgjørende hvilke vilkår som var avtalt mellom partene. Partene i lov og forskrift kommer likevel inn som en ytre ramme omkring avtalene, og ved at disse knytter seg opp mot regelverket gjennom formuleringer som er gått igjen i avtalene, og som lagmannsretten kommer noe tilbake til».

Dommen gjaldt pensjonsforhold, og den vil dermed ha begrenset med overføringsverdi til tolkningen av en lisensforsikringsavtale. Dommen er likevel illustrerende på hvordan domstolen har uttalt seg tidligere om hvilken betydning lover og forskrifter vil kunne ha for tolkningen av forsikringsavtalevilkår. Lagmannsretten tar riktignok ikke utgangspunkt i det generelle og det redegjøres ikke for skillet mellom preseptorisk og deklarasjonslov. I motsetning til hva Finansklagenemnda gjorde i sakene om lisensforsikring, tok lagmannsretten utgangspunkt i hva som er avtalt mellom partene, og la ikke avgjørende vekt på en lov eller forskrift. Dommen gir derimot ingen løsning på spørsmålet som reiser seg i dette tilfellet.

Helseundersøkelesforskriften fra 2014 vil videre bli gjennomgått for å undersøke om forskriften etter en naturlig språklig forståelse gir veiledning for om forskriften er preseptorisk eller deklarasjonslov.

I helseundersøkelesforskriften § 3 punkt c om permanent udyktighetserklæring uttrykkes det at for permanent udyktighetserklæring skal utstedes kreves det: «Erklæring fra sjømannslege om at en person er undersøkt i samsvar med forskriften her, og ikke funnet helsemessig skikket til å gjøre tjeneste om bord og at det ikke er sannsynlig at han eller hun vil oppfylle vilkårene innen to år.» I § 1 oppgis formålet med forskriften: «Forskriften skal sikre at arbeidstakeren er

helsemessig skikket til tjeneste om bord, ikke lider av medisinsk tilstand som kan antas å bli forverret ved tjeneste til sjøs eller utgjør en fare for helse og sikkerhet for andre om bord.» I § 12 uttrykkes det at: «Når en arbeidstaker ikke oppfyller kravene for helseerklæring i forskriften her, og det ikke er sannsynlig at arbeidstakerens helse vil bedre seg innen to år, skal sjømannslegen utstede en permanent udyktighetserklæring».

Det oppstår her et spørsmål om hvilken betydning forskriften vil kunne ha for tolkning av varighetsvilkår i lisensforsikring for sjøansatte. For å fastlegge svaret på et slikt spørsmål, vil en måtte være bevisst om momenter som trekker i retning av varighetsvilkår bør ligge på rundt seks eller syv år, og momenter som taler for at varighetsvilkår bør ligge på rundt to år.

Finansklagenemnda konkluderte i åtte saker at vilkåret «permanent» i forskriften kunne trekkes inn i tolkningen av vilkåret «permanent» i lisensforsikring for sjøansatte.

Tidligere i drøftelsen i punkt 5 ble det vist til at en naturlig språklig forståelse av permanent indikerer at en tilstand kan være livsvarig. Vilkåret «permanent» i forskriften punkt c opererer derimot med et krav om to år. Forskriften angir altså en innskrenkende tolkning av permanent sammenlignet med hva en naturlig språklig forståelse av «permanent» vil innebære.

Forskriften gir for øvrig ikke hjemmel for utbetaling av lisensforsikring.

Helseundersøkelesforskriften tar imidlertid i bruk vilkåret «permanent», i likhet med hva det gjøres i forsikringsavtalen om tap av lisens. Vilkåret «permanent» i forskriften gjelder utstedelse av udyktighetserklæring, og vilkåret «permanent» i lisensforsikringsavtalen gjelder også utstedelse av udyktighetserklæring. Forskriften retter seg riktignok mot offentligrettslige forhold, men det stenger ikke for at forskriften kan bli trukket inn i tolkningen av lisensforsikringsavtaler. Da både forsikringsavtalen om tap av helseattest og helseundersøkelesforskriften opptrer med vilkåret «permanent» kan det riktignok umiddelbart virke naturlig å anta at dersom en permanent udyktighetserklæring er utstedt, vil det også innebære at vilkåret «permanent» i forsikringsavtalen også er oppfylt, og at forsikringssummen kan dermed utbetales. Likheten mellom vilkåret «permanent» i forskriften og «permanent» i lisensforsikringsavtalen, taler for at forståelsen av vilkåret permanent i forskriften vil kunne bli trukket i forståelsen av varighetsvilkåret i lisensforsikringsavtalen.

Samtidig har ikke lovgiver gitt uttalelser som indikerer at hensikten med helseundersøkelesforskriften fra 2014 var å gi forsikringstakere med lisensforsikring rett på

utbetaling av forsikring i tilfeller hvor vilkårene i helseundersøkelesforskriften § 3 jf. § 2 er oppfylt.

Dessuten vil det kunne argumenteres for at formålet med forsikringsordningen er å gi økonomisk kompensasjon for tap av lisens²⁷, mens i helseundersøkelesforskriften § 1 uttrykkes det at formålet med forskriften er å sikre sikkerhet til sjøs. Forskjellen mellom formålet med forskriften og formålet med lisensforsikring, trekker i retning av at forskriften ikke utløser krav om utbetaling av forsikringssummen i lisensforsikringsavtaler.

Det vil ikke være noe i veien for at en kan trekke inn forskriften for å forsøke å avklare innholdet av vilkåret «permanent» i lisensforsikringen. Ordlyden og formålet med forsikringen vil derimot tale mot at forskriften skal tillegges avgjørende vekt i tolkningen av lisensforsikring. Det vil også kunne påpekes at i punkt 7 ble forskjellige rettsområder som også opererer med varighetsvilkår gjennomgått. Det ble der påpekt at innenfor menerstatning har Høyesterett fastslått at vilkåret «varig» i skadeerstatningsloven § 3-2 første avsnitt første setning ligger på rundt ti år, og i Ot.prp. nr. 102(2001-2002), side 28, ble det angitt som retningsgivende ligger «varig» i folketrygdloven § 12-6 på syv år. Dersom en legger til grunn at dersom det blir ansett sannsynlig at sikrede ikke vil være frisk innen to år, og skal dermed ha krav på utbetaling av lisensforsikring, opererer en altså med et krav som er betydelig kortere sammenlignet med andre rettsområder. I punkt 8 ble det også nevnt at i øvrige lisensforsikringsavtaler foreligger det ikke rettslig grunnlag for å utstede en permanent udyktighetserklæring. I juridisk teori uttrykkes det at: «Dersom uklar ordlyd ledsages av en tilsvarende uklarhet i det øvrige kontraktmaterialet, vil en som hovedregel legge bakgrunnsrettens løsning til grunn dersom bakgrunnsretten inneholder en løsning som passer til tolkningsspørsmålet ... Man operer i slike tilfeller med en retningslinje om at uklarhet eller taushet i avtalen bør tolkes mot den som hevder en forståelse i strid med bakgrunnsrettens løsning». Regelen har støtte i langvarig rettspraksis jf. Rt-1979. s.1099, Rt-1970 s.1059, Rt-1954 s.117 og Rt-1911 s.1037»²⁸ Ettersom et krav om to år vil være i strid med bakgrunnsretten, vil det tale mot at en vil kunne trekke inn vilkåret «permanent» fra forskriften i tolkningen av vilkåret «permanent» i lisensforsikringen.

I forskriften er det henvisninger til EØS-avtalen og direktiver. Direktivene vil kunne forklare årsaken til at forskriften fikk innholdet den har i dag. Direktivene og fortalen vil dermed bli

²⁷ Se punkt 5 i oppgaven for drøftelsen av formålet med lisensforsikring

²⁸, Jo Hov og Trygve Bergsaker, side 275

gjennomgått for å undersøke om hensikten med direktivene var å gi sikrede rett på utbetaling av forsikring dersom permanent udyktighetserklæring utstedes.

11 EØS

Norge er etter EØS-avtalen forpliktet til å implementere EU-direktiver. Etter Lov-1992-11-27-109, (EØS-loven), § 2 følger det at: «Bestemmelser i lov som tjener til å oppfylle Norges forpliktelser etter avtalen, skal i tilfelle konflikt gå foran andre bestemmelser som regulerer samme forhold. Tilsvarende gjelder dersom en forskrift som tjener til å oppfylle Norges forpliktelser etter avtalen, er i konflikt med en annen forskrift, eller kommer i konflikt med en senere lov».

Det følger videre av Finanger I-dommen, Rt-2000-1811, at det gjelder et presumsjonsprinsipp i norsk rett. Presumsjonsprinsippet innebærer at en legger til grunn at norsk rett er i overenstemmelse med folkeretten. Det innebærer at forsikringsavtaler vil ikke kunne være i strid med EØS-avtalen. EØS-avtalen derimot vil hovedsakelig ha betydning for lovbestemmelser i forsikringsavtaleloven.²⁹

I forskriften for helseundersøkelse av skipstakere på norske skip vises det til: «EØS-avtalen vedlegg VII nr. 1 (direktiv 2005/36/EØF) vedlegg XIII nr. 56j (direktiv 2008/106/EF endret ved direktiv 2012/35/EU), vedlegg XVIII nr. 32j (direktiv 2009/13/EF).

Helseundersøkelesforskriften ble altså endret som følge av at forskriften skal oppfylle Norges forpliktelser etter EØS-avtalen. Helseundersøkelesforskriften er med andre ord preseptorisk, og en vil ikke kunne inngå en avtale som er i strid med helseundersøkelesforskriften.

Utgangspunktet er at forsikringsavtaleloven setter rammer for utforming av forsikringsavtaler. Samtidig vil forsikringsavtaler måtte være i tråd med Norges forpliktelser etter EØS-avtalen. Det oppstår da et spørsmål om et krav om at varighetsvilkår innenfor lisensforsikring skal vare lengre enn to år, vil være i strid Norges forpliktelser etter EØS-avtalen.

I direktiv 2009/13/EF punkt 5 uttrykkes det at: «De nevnte organisasjonene, som ønsker å bidra til å skape like konkurransevilkår for hele skipsfartsnæringen, inngikk 19. mai 2008 en avtale i tilknytning til konvensjonen om sjøfolks arbeids- og levevilkår av 2006, heretter kalt «avtalen». Denne avtale og dens vedlegg inneholder en felles anmodning til Kommissjonen om å gjennomføre disse ved en rådsbeslutning etter forslag fra Kommissjonen, i samsvar med traktatens artikkel 139 nr. 2».

²⁹ Se også Hans Jacob Bull, side 43-45. Bull går der gjennom betydningen EØS-relatert lovgivning vil kunne ha.

Det følger av juridisk teori at en vil kunne trekke inn fortalen til direktivet for å undersøke hensikten med et direktiv.³⁰ I preamblet til direktiv 2009/13/EF gis det ikke uttrykk for at forskrift skal virke inn på privatrettslige forhold, herunder utbetaling av forsikring.

Utbetaling av forsikring tas ikke stilling til i direktivene for øvrig. Det kan dermed ikke utledes fra ordlyden i forskriften, direktivet eller fortalen til direktivet at krav om permanent helseerklæring vil ha innvirkning på privatrettslige forhold, her i form av en kollektiv forsikringsavtale. Og for øvrig vil ikke hensikten med forskriften undergraves dersom en legger til grunn at når permanent udyktighetserklæring blir utstedt etter forskriften medfører ikke det at vilkåret «permanent» også er oppfylt. Forskriften vil fremdeles stille krav til helsen til sjøansatte. Sikkerhet til sjøs vil dermed bli ivaretatt, og Norge vil da kunne handle i tråd med sine forpliktelser etter EØS-avtalen.

Ut ifra helseundersøkelesforskriften § 1 og fortalen til direktivet kan det utledes at formålet med helseundersøkelesforskriften § 3 punkt c fra 2014 og direktivene som ligger til grunn for forskriften, er å sikre sikkerheten for folk til sjøs. Det vil dermed kunne argumenteres for at helseundersøkelesforskriften ikke bør trekkes inn i tolkningen av vilkåret «permanent» i lisensforsikringsavtalen.

Det følger av høyesterettspraksis at rettspraksis fra EFTA-domstolen og EU-domstolen vil kunne være en relevant rettskildefaktor. I tolkning av varighetsvilkår vil da relevant rettspraksis fra EFTA-domstolen og EU-domstolen kunne bli trukket inn.

I EFTA-domstolen og EU-domstolen har domstolen behandlet saker om forsikring, men ingen av sakene har knyttet seg til permanent udyktighetserklæring, og om en bestemmelse i en forskrift kan trekkes inn i en tolkning av forsikringsvilkår. Det foreligger dermed ingen rettspraksis fra EU-domstolen og EFTA-domstolen som taler for hensikten med direktivet var å gi sikrede rett på utbetaling av forsikring dersom permanent helseerklæring blir utstedt av sjømannslegen.

³⁰Se blant annet Fredrik Sejerstad, Finn Arnesen, Ole- Andreas Rognstad, Olav Kolstad, *EØS-rett*, 3 utgave, side 230

12 Bransjepraksis

I punkt 3 ble konsistenshensynet presentert. For å undersøke om løsningene i sakene Finansklagenemnda la til grunn innenfor lisensforsikring for sjøansatte, er i samsvar med konsistenshensynet, vil bransjepraksis bli gjennomgått. En vil da kunne undersøke om like tilfeller har blitt behandlet likt, og om det foreligger materielle argumenter for at like tilfeller bør behandles ulikt. Det uttrykkes i juridisk teori at forsikringspraksis vil kunne ha betydning for tolkning av forsikringsvilkår.³¹

Varighetsvilkår i lisensforsikringsavtaler har vært praktisert siden 2004. Det vil dermed kunne argumenteres for at bransjepraksis vil kunne tillegges vekt. Det vil da kunne være relevant å undersøke hva som har vært bransjepraksis, og om sakene i finansklagenemnda i mars 2017 tok stilling til hvilken betydning bransjepraksis hadde for spørsmålet de løste.

I FinKN-2017-093 viser Tryg til menerstatning og folketrygden i argumentasjonen for at varighetsvilkåret i lisensforsikring er ment å vare lengre enn to år. Finansklagenemnda viser også til at lisensforsikring har blitt behandlet før: «Frem til 2014 skilte forskriften ikke mellom permanent og foreløpig udyktighet. Forskriftene fra 2001 og 1986 hjemlet således bare udyktighetserklæring, se 2001-forskriften § 3 bokstav c jf. § 13 og 1986-forskriften § 11». Før forskriften av 2014 tredde i kraft ble altså permanent udyktighetserklæring ikke utstedt.

Varighetsvilkår i lisensforsikring har vært gjeldende siden vilkårene ble til gjennom tariffavtalen fra 2004, og det var først med en helseundersøkelsesforskrift fra 2014 at det har blitt funnet potensielt grunnlag for at sikrede skal få utbetalt forsikringssummen etter to år. Det merkelige her, er at det var et offentligrettslig vedtak som dannet grunnlag for utbetaling i Finansklagenemnda, og ikke uttalelser eller opptreden fra partene i avtalen. Finansklagenemnda påpeker riktignok at helseundersøkelesforskriften regulerer offentligrettslige forhold. Sikrede vil riktignok kunne ha en forventning at når vilkåret «permanent» i forskriften anses oppfylt, medfører det at vilkåret «permanent» i lisensforsikringen også er oppfylt. Denne forventningen knytter seg hovedsakelig til offentligrettslig vedtak, og ikke til en forsikringsavtale.

³¹ Se blant annet Hans Jacob Bull, side 54-57,

Det vil da kunne stilles spørsmål til årsaken til at sikrede som fikk utstedt helseerklæring før helseundersøkelesforskriften fra 2014 tredde i kraft skal stå annerledes enn sikrede som fikk utstedt helseerklæring etter at helseundersøkelesforskriften fra 2014 tredde i kraft. Et grunnleggende hensyn i rettssystemet er hensynet til likebehandling. En forskjell i behandling mellom forsikringstakere som fikk utstedt permanent helseerklæring etter 2014 uten begrunnelse vil kunne være i strid med hensynet til likebehandling. Det vil kunne trekke i retning av at forskriften ikke vil kunne trekkes inn i vurderingen av om det skal utbetales lisensforsikring.

Det vil kunne påpekes en annen potensiell konsekvens av at dersom en skal legge til grunn at helseundersøkelesforskriften gir rett på utbetaling av forsikring dersom permanent udyktighetserklæring er utstedt. Det kan tenkes at sikrede får en sykdom. Legen anser det sannsynlig at vedkommende vil fortsette å være syk etter to år. Den sikrede vil da ha rett på utbetaling av forsikring ut ifra løsningen i sakene hos Finansklagenemnda. Men dersom vedkommende blir frisk etter to år vil vedkommende fremdeles ha pengene for lisensforsikring. At en person vil kunne få utbetalt lisensforsikring i en tilstand som varer sannsynligvis i to år, er trolig i strid med tankene med parten hadde med forsikringsavtalen da lisensforsikring skulle utstedes. Det vil også stride med forutsetningen i tidligere praksis som har basert på at varighetsvilkåret er nærmende lengden som brukes i trygderetten og menerstatning.. Det trekker i retning av at en ikke skal legge til grunn at lisensforsikring skal utbetales dersom permanent udyktighetserklæring på to år blir utstedt.

Et annet spørsmål er hvilken betydning partenets etterfølgende opptreden vil kunne ha. I Rt-1998 s.613 på side 65 ga førstvoterende uttrykk for at: «Endog om banken ut fra en objektiv avtaletolkning må sies å ha en uriktig avtaleforståelse, kan kommunens langvarige passivitet og manglende reklamasjon føre til at bankens oppfatning må legges til grunn. Iallfall må det gjelde så lenge denne oppfatning ikke er i åpenbar strid med en riktig forståelse av septemberavtalen». Det vil kunne utledes fra Rt-1998 s.616 at den ene avtalepartens passivitet kan etter omstendighetene medføre at avtaletolkningen den andre parten la til grunn, vil kunne føre frem.³²

I 2016 fornyet forsikringsselskapet Tryg lisenforsikringsavtalen med Norges Rederiforbund. Da Tryg var klar over helseundersøkelesforskriften tredde i kraft i 2014, og skapte forvirring

³² Se også blant annet Johan Giertsen, side 55 og 56, om betydningen passivitet vil kunne ha for tolkning av avtaler

hos sikrede, og valgte likevel å fornye lisensforsikringen, kan passiviteten tale for at Tryg godtok at forskriften kunne trekkes inn i tolkningen av forsikringsavtalen. Et slikt argument vil nok trolig ikke føre frem av flere grunner. For det første har varighetsvilkårene vært praktisert på at det skal ligge på rundt syv år siden 2004. Det vil da være merkelig dersom en forskrift som er et offentligrettslig vedtak skulle være årsaken til at varighetsvilkår nå skal praktiseres slik at de ligger på rundt to år. I over ti år har altså bransjepraksis vært at i varig i lisensforsikring for sjøansatte ligger det rundt syv år. Det er først med sakene i Finansklagenemnda at en har tilfeller hvor det har blitt argumentert for at når legen har vurdert det som sannsynlig at sikrede vil være syk i de to neste år, medfører det krav på utbetaling av forsikringssummen. En slik argumentasjon er ikke nødvendigvis mangelfull, men det fremstår likevel merkverdig at det skal være fra et offentligrettslig vedtak som gir rett på utbetaling av forsikring, og ikke avtalen i seg selv. Det vil også fremstå som merkverdig at partenes intensjoner skulle først ha kommet frem etter ti år, når en forskrift om undersøkelse av norske arbeidstakere trer i kraft. Og i løpet av de ti årene varighetsvilkårene har vært praktisert har det ikke blitt anført av avtalenes parter at i varig ligger det rundt to år.

Utgangspunktet for all avtaletolkning er at en skal undersøke om vilkårene i en avtale er oppfylt eller ikke. I første avsnitt i lisensforsikringsavtalen fastsettes det at: «Forsikringen gjelder ved permanent tap av helseattest p.g.a. erstatningsmessig skade eller p.g.a. sykdom slik at den sikrede ikke lenger kan gjøre tjeneste om bord.» Et av vilkårene som Finansklagenemnda tok stilling til var om permanent udyktighetserklæring var utstedt. En slik tilnærming er korrekt. I drøftelsen tok også Finansklagenemnda stilling til at en naturlig språklig forståelse av vilkåret «permanent» og vilkåret «varig» vil språklig sett være det samme. Finansklagenemnda tok altså stilling til to av vilkårene i lisensforsikringen

Men det Finansklagenemnda ikke tar selvstendig stilling til, er om de andre vilkårene i første ledd er oppfylt. Det skal blant annet tas stilling til om følgende vilkår er oppfylt: «p.g.a. erstatningsmessig skade eller p.g.a. sykdom» og «arbeidstaker må ikke kunne gjøre annen tjeneste om bord».

I avgjørelsen viser Finansklagenemnda til at: «Selskapet har videre anført at rett til erstatning forutsetter at den forsikrede må være uegnet til enhver tjeneste om bord, dvs. at vedkommende kan skaffe seg utdanning og så ta et annet arbeid om bord. Nemnda minner om at en permanent udyktighetserklæring forutsetter at vedkommende "ikke er funnet helsemessig skikket til å gjøre tjeneste om bord" og at "det ikke er sannsynlig at han eller hun

vil oppfylle vilkårene innen to år". Hensikten med dekningen er å sette forsikrede i stand til å omstille seg, enten til nytt arbeid om bord eller til arbeid i land. Nemnda kan ikke se at det kan kreves at en sjøansatt må være udyktig til ethvert yrke om bord. I første rekke må udyktigheten vurderes i forhold til den arbeidsavtale vedkommende har og de oppgaver som naturlig ligger til hans/hennes tjeneste om bord, herunder også oppgaver i en nøds- eller ulykkessituasjon».

At Finansklagenemnda ikke tok stilling til de andre vilkårene i lisensforsikringen vil kunne være i strid med vanlig avtaletolkning, som er å tolke vilkårene i en avtale. Hvilken virkning derimot vil det ha at Finansklagenemnda ikke gjennomførte en eksplisitt vurdering av om hvert enkelt vilkår var oppfylt, fremstår derimot usikkert. Utgangspunktet vil være at en må vurdere om alle vilkårene er oppfylt, og dersom vilkårene i avtalen ikke anses oppfylt vil det ikke være juridisk grunnlag for utbetaling av forsikring. Sakene har imidlertid ikke blitt behandlet i tingretten i ettertid, og det fremstår da som usikkert om hvilken betydning drøftelsen i Finanklagenemnda vil ha.

13 Sammenfatting og konklusjon

I en tolkning av varighetsvilkår innenfor lisensforsikringsavtaler vil en måtte være bevist over flere tolkningsfaktorer. Utgangspunktet er at avtalens ordlyd og partenes intensjoner skal fastlegges. Når det gjaldt varighetsvilkår gir en naturlig språklig forståelse av vilkåret begrenset med veiledning. Vagheten i vilkåret er av grunnene til at det har oppstått tvister om når lisensforsikring skal utbetales. For å fastlegge varighetsvilkårene ytterligere ble andre tolkningsmomenter trukket inn. Et slikt tolkningsmoment var formålet med avtalen. Formålet med lisensforsikring ble definert på ulike måter av tingretten, Finansklagenemnda og av Tryg. Etter min mening var det da mest naturlig å ta utgangspunkt i avtalenes vilkår for å definere formålet med avtalen.

Et annet viktig moment i drøftelsen var om forskriften for helseundersøkelse av arbeidstakere på norske skip og flyttbare innretninger kunne trekkes inn i tolkning av lisensforsikringen for sjøansatte. I åtte saker om lisensforsikring la Finansklagenemnda at det kunne gjøres. Etter min mening derimot bør en ikke legge til grunn at to år er nok for at lisensforsikring skal utbetales. Det taler for at varighetskravet i lisensforsikring for sjøansatte ligger på rundt seks til syv år, og ikke to år.

At en varighet på to år er tilstrekkelig for å utbetale lisensforsikring, vil også være i strid med andre lisensforsikringsavtaler og øvrige rettsområder som også bruker varighetsvilkår. For å sikre konsistens i rettsanvendelsen vil det kunne argumenteres for at varighetsvilkårene bør tolkes i samsvar med bakgrunnsretten. Finansklagenemnda avviste at varighetsvilkårene i menerstatning og trygderetten kunne trekkes inn ettersom formålene mellom lisensforsikring og menerstatning og trygderetten var forskjellig. Det kan nok være riktig at formålene er forskjellig, men ut ifra høyesterettspraksis i blant annet Rt-1987 s.744 og Rt-2000 s.1049 stenger ikke forskjell i formål for at bakgrunnsrett kan trekkes inn.

En annen årsak til at vilkåret «permanent» ikke bør trekkes inn i tolkningen av lisensforsikring, ligger i at en vil da sikre likebehandling av tidligere sikrede som ikke fikk utstedt permanent udyktighetserklæring etter forskrift for helseundersøkelse for arbeidstakere på norske skip og flyttbare innretninger. En vil da sikre konsistens i rettsanvendelsen.³³

³³ Se punkt 4 i drøftelsen, herunder, NOU: 2011: 60 side 34 og 35

En av årsakene til at det har blitt uenighet om et tilfelle er varig eller ikke, ligger i at i lisensforsikringsavtalene er det ikke presisert hva som ligger i varig. I bransjepraksis har Tryg operert med utgangspunkt på seks eller syv år. Dersom avtalen med neste fornyelse ville bli endret avtalen slik at det ble spesifisert at i varig lå det syv år, vil både forsikringsselskap, sikrede og forsikringstaker, lettere kunne forutsi når et tilfelle er å anse som varig. En vil da kunne avfeie at forskrift om undersøkelse av norske arbeidstakere på skip vil gi rett på utbetaling av forsikring dersom permanent udyktighetserklæring blir utstedt. En slik løsning vil også lettere kunne redusere antall tvister ved at aktører vil ha et antall år som de kan forholde seg til. Det kan riktignok påpekes at i andre rettsområder som menerstatning og trygderett er det ikke spesifisert i loven hva som ligger i varig, og det kunne da oppstå et spørsmål om hvorfor bør et forsikringsselskap gjøre det da, men en potensiell årsak til at antall år som ligger i varig ikke er spesifisert, kan ligge i at hva som er varig vil kunne være relativt.³⁴

³⁴ Se punkt 5, herunder side 20 og 21 i oppgaven

14 Litteraturliste

Juridisk litteratur

Hans Jacob Bull, Forsikringsrett, Universitetsforlaget, 2008

Andreas Arntzen, i samarbeid med Rune Njøs Jacobsen og Sve Iver Steen, Forsikringsrett, forsikringsvilkårenes ansvarsbestemmelser- Villaeier og hjemforsikring, Oslo 1995

Nils Nygaard, Skade og ansvar, 6 utgave, Bergen 2007

Peder Lødrup, lærebok i erstatningsrett, 6 utgave, Oslo 2009

Bjarte Askeland, Tapsfordeling og regress ved erstatningsoppgjør, 2006, Fagbokforlaget

Johan Giertsen, Avtaler, 3 utgave, 2014

Jo Hov og Alf Petter Bergsaker, Alminnelig avtalerett, 2009 (Papinlan Oslo)

Juridiske artikler:

Trine- Lise Wilhelmsen, Årsaksprinsipper og tolkningsprinsipper i forsikringsretten, publisert i tidsskrift for erstatningsrett 2011, s. 228-258